

Bir Eleştirel Eğitimcinin Eleştirel Ontolojisi

Yasemin Tezgiden-Cakcak¹

Bu eleştirel ontolojide kendi eleştirel pedagoji serüvenime ve eleştirel eğitim praksisime odaklanarak hem kendi gelişimimin kolektif hikâyemiz ile ne kadar bağlantılı olduğunu göstermeyi, hem de eleştirel eğitimci olarak yarattığım(ız) olanakları ve karşılaştığım(ız) güçlükleri yeniden düşünmeyi amaçladım.

Eleştirel pedagojiyle ilk karşılaşmam ODTÜ İngiliz Dili Eğitimi doktora programı sırasında Joshua (Bear) Hoca'nın dersinde okuduğumuz bir eleştirel ikinci dil eğitimi (Pennycook, 1990) makalesinde oldu. Paulo Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* kitabı ve Henry Giroux'nun (1988) dönüştürücü entelektüel olarak öğretmen kavramlarını bu makalede gördüğüm an zihnimde bir şimşek çaktığını anımsıyorum. "Eğitsel uygulamalarını biçimlendiren ideolojik ilkeler üzerine düşünebilen/düşünmeye istekli, eğitsel teori ve pratiğin daha geniş toplumsal meselelerle bağını kuran, fikir paylaşmak ve kendi emeğinin koşulları üzerinde güç uygulamak için başkalarıyla çalışan, öğretmenlik yaparken daha iyi ve daha insanca bir yaşam vizyonu ile hareket eden" (Giroux and McLaren, 1989: p. xxiii) dönüştürücü entelektüel tanımıyla, yapmaya çalıştığım öğretmenlik türünün adını bulmuştum.

Afyon'da orta-sınıf muhafazakâr bir ailenin ikinci kız çocuğu olarak doğup büyümüş, devlet okullarında okumuş biri olarak hem ortaöğretimde hem de üniversitede beni en çok etkileyen öğretmenler bizlerde "eleştirel bilinç" yaratmayı hedefleyen, zihnimizde ciddi soru işaretleri bırakan öğretmenler olmuştum. Her ne kadar dönüştürücü entelektüel öğretmenlerimin gösterdiği farklı düşünce biçimleri beni derinden etkileyip sarılsa da o soru işaretlerinin bazılarını ilk başta ciddi şekilde direndiğimi, uzun süre o fikirlerle boğuştuğumu hatırlıyorum. İçine doğduğumuz sınıflı, cinsiyetçi, ırkçı toplumda edindiğim bazı ön kabulleri sorgulayıp değiştirmem kimi zaman yıllar aldı. Dönüştürücü

¹ yasemintezgidencakcak@gmail.com

entelektüel öğretmenlerin attığı “olasılık tohumları”ndan bazılarının yeşermesi çok uzun zaman alsa da o tohumlar büyüüp yeni filizler verdi.

Her ne kadar çocukluğumun büyük bir bölümünde öğretmen olmak istesem de üniversite için program tercihi yaparken “daha prestijli” olduğu için Mütercim-Tercümanlık bölümünü seçmiş, Boğaziçi Üniversite’sinde çok severek tercümanlık okumuştum. Öğrenciyken *İslâm’ın Ekonomik Yüzleri* ve *Toplum Kuramı* gibi kitapları çevirmeye başlasam da kısa zamanda bu “prestijli” çevirmenlik mesleğinin, şirketlerde çalışmadığınız ya da sözlü çeviri yapmadığınız müddetçe meslek statüsünde olmadığını, sigortası, emekliliği ve sabit bir geliri olmadığını fark etmiş, memur çocuğu olarak hem daha güvenceli bir iş olduğu, hem de çocukluk hayalim olduğu için öğretmenlik yapmaya karar vermiştim. Dokuz aylık bir sertifika programının ardından 2002 yılında memleketim Afyon’a İngilizce öğretmeni olarak atandım, iki yıl “nitelikli lise”lerde görev yaptım. Bu süre boyunca bir yandan iyi düzeyde İngilizce bilmenin iyi bir öğretmen olmaya yetmediğini hissederken bir yandan da örnek aldığım öğretmenler gibi öğrencilerimde farkındalık yaratan bir öğretmen olmaya çalışıyordum. Piyasada bulduğum “etkili öğretmenlik” kitaplarını okuyup sınıfta uygulamaya çalışıyor ama çeviri kitapların bu ortamda hiç de işe yaramadığını deneyimliyordum. Okuldaki nöbet sisteminden, katı kıyafet rejimine, okul idarelerinin baskıcı tutumlarından okullarda bitmek bilmeyen “tören”lere kadar pek çok şeyden rahatsız olup bu rahatsızlığın adını tam olarak koyamıyordum. Bana göre okul sisteminde “her şey baştan yanlış”tı, yine de elimden geldiğince öğrencilere yararlı olmaya, farklı metinlerle, müziklerle, sanat eserleriyle karşılaşmalarını, yaşamlarını sorgulamalarını sağlamaya çalışıyordum.

Öğretmenliğimin ikinci yılının sonunda, biraz rotasyondan, biraz da devlet okullarında içine düşmekten korktuğum “kara delik”ten kaçmak için Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde okutman olarak çalışmaya başladım. Bir yandan Yabancı Diller Yüksek Okulu’nun kuruluş aşamalarına katkı sağlarken bir yandan da kendimi akademik anlamda geliştirecek fırsatlarla karşılaştım. Bilkent’te aldığım İngiliz dili eğitimi yüksek lisansı, öğretmenlik alanındaki pedagojik bilgimi genişletse de sınıfta ve okulda karşılaştığım bazı güçlüklerin sebeplerini anlamlandırmam doktora tezim için eleştirel pedagoji literatürünü okumaya başlamamla gerçekleşti. Doktora ile beraber ODTÜ İngilizce Öğretmenliği programında öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamam, öğretmen yetiştirme sistemi üzerine yoğunlaşmamı sağladı. Eğitim fakültelerinde ne tür bir öğretmen yetiştirdiğimizi araştırdığım doktora tezimde (Tezgiden-Cakcak, 2015) öğretmen eğitiminin pasif teknisyen öğretmen yetiştirmeye odaklandığını, düşünen sorgulayan öğretmenler yetiştirmeye yönelik gayretler olsa da dönüştürücü entelektüeller yetiştirmekten uzak olduğumuzu fark ettim. Program çapında bir değişiklik yapamadığımız için kendi derslerime eleştirel pedagojiyi entegre

etmeye başladım. ODTÜ'nün devrimci geçmişi, süregiden görece demokratik kültürü ve öğrencilerin öğrenme merakı bunu yapmama olanak tanıdı.

Eleştirel pedagoji terimleriyle bir doktora dersinde karşılaşmış olmama rağmen eleştirel pedagojiye dair hiç ders almadığım için alanı kendi kendime keşfetmeye başladım. Yükseköğretim alanındaki bütün eğitim hayatımı İngilizce eğitim yapan kurumlarda geçirmiş olduğum için alanyazını sadece İngilizce yazılmış literatürden takip ediyor, kolonyal bir zihniyetle Türkçe alanyazınla pek ilgilenmiyordum. Eleştirel pedagojinin Türkiye'deki eğitimin politik-neoliberal dönüşümü ile bağlantısını ancak *Eleştirel Pedagoji Dergisi'ni* bir gün tesadüfen Dost Kitabevi'nde görüp okumaya başladıktan sonra kurmaya başladım. Ondan sonra da dergi benim için bir okul oldu. Türkiye'deki eleştirel eğitim alanını ve eleştirel eğitimcileri dergi sayesinde tanıdım. 2012 yılında ODTÜ'de düzenlediğimiz tek günlük bir etkinlikte *Eleştirel Pedagoji Dergisi'ni* tanıtmak üzere dergiye attığım epostanın hemen karşılık bulması beni çok heyecanlandırmıştı. Ünal (Özmen) Hoca ve Ayhan (Ural) Hoca'nın ODTÜ'ye gelip etkinliğimize katılması beni çok etkilemişti.

Eleştirel Pedagoji dergisinde Ankara Üniversitesi'nde 2013 yılında yapılacak olan III. ICCE International Conference on Critical Education kongre ilanını görmem, eleştirel pedagoji serüvenimdeki bir başka önemli kilometre taşı oldu. 2013 yılında ilk kez katıldığım kongrenin yapıcı, destekleyici, güçlendirici atmosferi daha önce katıldığım akademik kongrelerden farklıydı, samimi ve dostane havasıyla bana iyi gelmişti. Dinlediğim bildiriler eleştirel eğitime yönelik teorik bilgimi derinleştirecek ipuçlarını sunmuştu. Eleştirel pedagoji çalışan tek kişi olarak kendimi bölümde yalnız ve marjinal hissettiğim bir dönemde bu atmosferi yeniden tatmak ve daha fazla öğrenmek için bir sonraki yıl Selanik'teki ICCE kongresine katıldım. Selanik kongresinde, Hasan Hüseyin (Aksoy) Hoca'nın organizasyonu ile Türkiye'den gelen bir otobüs dolusu eleştirel eğitimci ile tanışmak benim için harika bir sürprizdi. Öğle aralarında beni de dâhil ettikleri piknik ve sohbetler benim için oldukça sıra dışıydı. Akşam yemeklerinden birinde Paolo Vittoria'nın Freire üzerine bir kitap yazmakta olduğunu öğrendim ve o kitabı Türkçe'ye çevireceğime söz verdim. Eşim Erdal Cakcak ile çevirdiğimiz *Paulo Freire Diyaloğun Pedagojisine Giden Yol* 2017 yılında yayınlandı. Zeynep Alica ile aynı oturumda bildiri sunmamız sayesinde hem onunla hem de Guy ve Jamie Senese ile dostluğumuz başladı. Eleştirel pedagoji topluluğu ile kurduğumuz ilişki beni güçlendirdiği kadar zenginleştirdi de.

Bir sonraki dönem (2014-2015 Güz) Guy Senese, Ankara Üniversitesi'ne konuk araştırmacı olarak geldiğinde kendisinin verdiği doktora dersini izledim, derste çeviri desteği verdim. 5 numaralı derslikte Fatma Mızıkacı, Pelin Taşkın, Eda Ata, Ebru Eren, Birol Algan, Onur Kükürt ve daha çok pek çok eğitimci ile tanıştım, o dersten ve dersteki tartışmalardan çok şey öğrendim. Bu dersteki çalışmalarımız

daha sonra bir kitap projesine evirilerek *A Language of Freedom and Teacher's Authority* (Lexington, 2017) adıyla yayınlandı. Aynı dönemde Ayatzinopa'da öldürülen eğitim fakültesi öğrencilerini Guy'ın verdiği bir seminer eşliğinde ODTÜ'de andık. Eleştirel pedagoji topluluğu ile birlikte 2015 yılında Polonya'da, 2017'de de Atina'daki ICCE kongrelerine katılarak dayanışmamızı güçlendirdik. 2018'de Erasmus hareketliliği kapsamında Guy Senese'e ODTÜ'de ev sahipliği yaptım. Eleştirel eğitimcileri bu kez Guy Hoca'nın ODTÜ'de verdiği seminerlerde buluşturduk, öğrenciler ile kolektif şiir yazma çalışmaları yaptık. 2018-2019 akademik yılında Guy Senese ile çalışmak üzere doktora sonrası araştırma için Northern Arizona Üniversitesi'ne gittim. Bu sırada doktora tezimi yeniden düzenleyip yeni bölümler ekleyerek *Moving Beyond Technicism in English Language Teacher Education* (Lexington, 2019) başlıklı bir kitaba dönüştürdüm.

2016 yılında Eleştirel Pedagoji'nin 43. sayısında Ahmet Yıldız'ın editörlüğünde yayınlanmakta olan *Eleştirel Pedagoji* yayın kuruluna katıldım. Dergi ekibinde etkin rol almak eleştirel pedagojiye dair süregiden çalışmalarımı pekiştirdi, kolektif yazı yazma ve fikir üretme çalışmalarına katılmak deneyimli eleştirel eğitimcilerden öğrenmemi sağladı. Murat Kaymak'ın önerisiyle öğrencilerimle ODTÜ'de yaptığımız eleştirel pedagoji okumaları grubunun çalışmaları yazıya dönüştü. Ne var ki pandemi döneminde karşılaştığımız güçlükler eleştirel pedagoji çalışmalarını da sekteye uğrattı. ICCE Kongresi iki yıl yapılamadı. *Eleştirel Pedagoji* dergisi yayın hayatına ara verdi. Pandemi döneminde diyalogumuz zayıfladı, her birimiz kendi köşemize çekildik. Yalıtılmışlığın etkisiyle dayanışma ruhunu yitirmeye başladık.

Bu zor dönemde Eda Ata'nın çağrısı ile 5 Numaralı Derslik etrafında toplanan eleştirel eğitimciler olarak birkaç kez çevrim içi buluşmalar gerçekleştirdik. Hepimize iyi gelen bu buluşmalar Fatma Mızıkacı ile Eda Ata'nın organize ettiği *Global Thursday Talks* sayesinde eleştirel pedagoji ruhunu yeniden kazandığımız söyleşilere dönüştü. Bu buluşmalardan süzülen deneyimler 2022 yılında *Critical Pedagogy and the Covid-19 Pandemic* (Bloomsbury, 2022) başlığıyla yayınlandı. Biz de Zeynep ile pandemi döneminin ve bu buluşmaların bizim üzerimizdeki etkisini yazdık (Alica & Tezgiden-Cakcak, 2022). Aynı dönemde Ayhan Ural ile *Eleştirel Eğitim Çalışmaları*, Veli-Der'in başlattığı, Nurcan Korkmaz ve Nejla Doğan'ın yürütücülüğünü yaptığı *Eğitimin Sesi* adlı söyleşiler de eleştirel eğitimciler olarak bir araya geldiğimiz önemli buluşmalar oldu.

2024 yılında Ankara Üniversitesi'nde düzenlediğimiz 12. ICCE Kongresi eleştirel pedagoji çalışmalarımızı güçlendirip yeniden bir araya gelmemiz için önemli bir kaldıraç rolünü üstlendi. Bu kongre sonrasında Erhan (Bağcı) Hoca ile *Eleştirel Pedagoji Dergisini* canlandırarak eleştirel eğitimciler için yeniden buluşma noktası haline getirmek için bir çalışma başlattık, eleştirel eğitimci ağıımızı genişleterek kolektif bir çalışmayla dergiyi yaşama döndürdük. Dergiyi yeniden

çıkarmak bizlere iyi geldi, umarım dayanışmamızı daha çok eğitimciye ulaştırıp büyüterek Türkiye'deki demokratik eğitim mücadelesine daha güçlü katkı sunmaya devam edebiliriz.

Diyalogun Pedagojisi ve Praksis

Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı kitabında ifade ettiği üzere praksis, düşünce ve eylem birliğine dayanır. Eleştirel düşüncenin olmadığı durumda eylem salt aktivizm, eylemin olmadığı durumda eleştirel düşünce ise salt lafazanlıktır (Freire, 1970). Eleştirel pedagojide hedefimiz bu ikisini birleştirerek bireysel ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirmektir. Eleştirel eğitimin diğer ikisi kadar önemli üçüncü bileşeni ise diyaloga dayalı hiyerarşik olmayan ilişkiler kurmaktır. Öğretmen ve öğrenciler diyalog içinde birlikte öğrenmeli, birlikte eylemelidir. Öğrenciler otoriter olmayan demokratik ilişki kurmayı bu ilişki içinde deneyimlemeli ve hayatlarının her alanında sevgi, saygı, alçakgönüllük ve diyaloga dayalı ilişkiler kurmaya çabalamalıdır.

Eleştirel bir öğretmen eğitimcisi olarak ben eleştirel praksisimi bu üç eksen üzerine kuruyorum. Öğrencilerimle diyalog kurmak, onları görmek, gözetmek, dinlemek, onlarla beraber mücadele etmek, onlarla birlikte üretmek bu pedagojide en çok önem verdiğim bileşen. Onlarla kurduğumuz ilişki benim onlardan öğrenerek beslenmemi ve güçlenmemi sağlıyor. İlişkimiz onlara da varlıklarıyla değerli olduklarını hissettirip katkılarının kendileri ve başkaları için dönüştürücü olabileceğini hatırlatıyor. Benim onlar için "güvenli bir alan" yarattığımı söyleyenler, benden en çok öğrenciyle nasıl ilişki kurulacağını öğrendiklerini söyleyenler oluyor. Eleştirel pedagojiye yönelik kavrayışım öğrencilerimle diyalog halinde geliştiği için birbirimize öğrettiklerimizden dolayı mutluluk duyuyorum.

Eleştirel düşünce ve eylemi pedagojik uygulamalarda da birbirinden ayırmak zor. Eleştirel Pedagoji literatürü ile tanıştığımndan bu yana verdiğim her dersin içeriğine eleştirel pedagojiyi eklemeye çalıştım (Tezgiden-Cakcak, 2019). Konuşma ve okuma derslerinde eleştirel metinler ve filmler üzerine tartışmalar yürüttük, birbirimizden öğrendik, toplu olarak eleştirel bilincimizi yükselttik. Bu dersin sonunda öğrencilerimle Maske adlı bir topluluk kurduk. Film, hikâye tartışmaları, geziler, partiler düzenleyerek bir topluluk ruhu geliştirdik. Eleştirel pedagoji okumaları topluluğunda yaptığımız tartışmaları yazıya döktük. Feminist pedagoji topluluğu kurup çevrimiçi tartışmalar yürüttük. Çeviri dersinde eleştirel metinler çevirdik; çevirilerimiz *Evrin Ağacı*, *Eleştirel Pedagoji*, *Dersler Dergisi* gibi platformlarda yayınlandı. Öğrencilerim eleştirel çeviri analizleri yaptılar, araştırmalarını bildiriye, yayına çevirdiler. Materyal dersinde sınıf temelli ayrımcılık, cinsiyetçilik, ırkçılık, yaşçılık, sağlamlılık gibi konuları problematize eden İngilizce ders kitabı görünümünde üniteler hazırladılar. Verdiğim metot

derslerinde öğrencilerimden 4C olarak adlandırdığım (*critical*-eleştirel, *contextual*-bağlamsal, *creative*-yaratıcı, *communicative*-iletişimsel) planlar yapmalarını istedim. Bu plan ve materyallerde hem İngilizceyi anlamlı bir bağlamda iletişimsel olarak öğretmeyi hem de eleştirel bilinç yükseltmeyi, öğrencilerin yaratıcı düşünmesini sağlamayı amaçladık. Öğrencilerim bu planları öğretmenlik uygulaması kapsamında okullarda uyguladılar ve çok güzel dönüşler aldılar. 2024-2025 Güz döneminde verdiğim Topluma Hizmet dersi kapsamında öğrencilerimle bir web sitesi (www.criticalmaterials.org) kurarak bu planları ve materyalleri açık erişime sunduk. Şimdi hazırladığımız materyallerin tüm eğitimcilere ilham vermesini ve dünyanın pek çok farklı yerinde dil öğretiminde kullanılmasını umuyoruz. Bu dersleri alan öğrencilerimin eleştirel pedagojiye olan ilgileri arttı. Eleştirel eğitim, eleştirel dilbilim ve bağlantılı alanlarda Türkiye’de ve dünyanın farklı yerlerinde yüksek lisans, doktora yapan çok sayıda eski öğrencim var.

Doktoramı tamamladıktan sonra Eleştirel Pedagoji ve Dil Eğitimi başlıklı bir yüksek lisans ders önerisi vererek ODTÜ Yabancı Diller Eğitimi bölümünde eleştirel pedagoji dersi açılmasını sağladım. 2017 yılından bu yana her yıl bu dersi veriyorum. Lisans dersleri kapsamında sadece giriş düzeyinde yapabildiğimiz eleştirel eğitim ve dil eğitimi tartışmalarını daha derinlemesine yapma fırsatı buluyoruz bu derste. Kendimizi, kimlik gelişimimizi, pedagojimizi, dil ve eğitim politikalarını sorguluyoruz. Kimi zaman öfkelenip kimi zaman güçleniyoruz. Öğrencilerim aldıkları bu ders kapsamındaki okumalar ve sınıf içi tartışmalarımız sayesinde kendilerini ve pedagojilerini dönüştürdüklerini söylüyorlar. 2023 yılında ise İngilizce Öğretmenleri için Eleştirel Pedagoji başlıklı bir lisans dersi önerisi verdim. 2024-2025 akademik yılı güz döneminde bu ders seçmeli olarak açılarak ODTÜ Ankara Kampüsünde Dr. Eda Ata Oflu tarafından, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsünde ise Öğr. Gör. Büşra Çandırılı tarafından verildi. Aynı dönemde ben de eleştirel pedagoji yüksek lisans dersini verdim. Aynı dönemde ODTÜ’de üç eleştirel pedagoji dersinin açılmış olması ve öğrencilerden büyük ilgi görmesi sevindirici.

Son olarak Ünal (Özmen) Hoca’nın bizim öğrencilere verilmek üzere bağışladığı ikinci el çanta, kıyafet, elektronik eşyalar, vb. sayesinde bölümümüzde öğrenciler ile ikinci el eşya paylaşma geleneği başladı. Bu sayede ekonomik kriz döneminde bölüm içinde önemli bir dayanışma sergilenmiş oldu.

Eleştirel Eğitimci Olmanın Yarattığı Güçlükler

Yazının bu noktasına kadar eleştirel eğitimci kimliğimin benim üzerimdeki güçlendirici etkisinden söz ettim. Öğrencilerimle ve eleştirel eğitimcilerle kurduğumuz iletişim, dayanışma ve ortak çalışma bizleri, içinde çalıştığımız ortamları ve iletişim ağıımızı hem iyileştirdi hem dönüştürdü. Elbette ki bu

kazanımlar, sürecin bizler için kolay olduğu anlamına gelmiyor. Yaşadığımız kişisel, politik, pedagojik ve topluluk bazlı güçlükleri yadsımadan, onların adını koymanın önemli olduğunu düşünüyorum. Korkularımızdan, zayıflıklarımızdan, hatalarımızdan söz etmek bizi küçültmez, insan olduğumuzu anımsatarak uzun vadede bizleri güçlendirir. Cesaret korkuya rağmen yol almak, ama kendini de göz göre göre ateşe atmamaktır. Bulunduğun pozisyonu hem kendin hem de başkaları için korumak için kimi zaman stratejik davranmayı bilmek gerekir.

Eleştirel eğitimci olmanın benim üzerimde yarattığı en büyük güçlük bana fazlaca sorumluluk yüklemesi olabilir. Öğrenci yararını sağlamak, onların iyi oluşunu ekonomik, psikolojik, pedagojik ve sosyal anlamda desteklemek adına kimi zaman kendi kendimi sömürme noktasına geldiğim, tükenmiş hissettiğim oluyor. Taciz, ihmal, güvenli ilişkiler gibi konuları derslerde gündeme getirdiğim için öğrencilerim gelip yaralarını benimle paylaşıyorlar. Onlar için güvenli alan yaratabilmiş olmanın sevinci bir yana, travmatik deneyimleri duymanın, öğrencilerle duygudaşlık kurmanın ve onlara destek olmaya çalışmanın bende kimi zaman ikincil bir travma yarattığını inkâr edemem. Onları profesyonel destek almaya yönlendiriyorum elbette. Ne var ki pandemi döneminde uzatamadığımız eller nedeniyle üç öğrencimizi intihar sonucu kaybetmiş olmak ciddi bir travma yarattı bende. En azından bir süre, yapmaya çalıştığım her şeyin boşuna olduğu hissini yarattı. Neticede Gizem'i, Nedim'i ve Gülsinem'i koruyamadık, kurtaramadık. Kampüste olsaydık böyle olmayacaktı biliyordum, onlar birbirlerine, bize, canlı kampüs hayatına tutunacaklardı. Olmadı.

Eleştirel eğitimci olarak yaşadığım bir başka güçlük de öğrenci yararını, pedagojik olanı, eleştirel ve dönüştürücü olanı öncelerken akademik olanı ertelemek zorunda kalmak, "Akademi Olimpiyatları"nda (Kubota, 2023) geride seyretmek ve "yavaş" akademik ilerleme. Çalışma alanı yüzünden marjinalize olmak, terfi edememek ya da terfi edemeyeceğin, cezalandırılacağın, işini ya da özgürlüğünü kaybedebileceğin korkuları ile yaşamak da işin başka bir boyutu kuşkusuz. Yaşadığımız ekonomik sıkıntılar nedeniyle ikinci iş yapma zorunluluğu hepimizin problemi elbette. Bunca baskı, korku, sorumluluk, duygusal yük ve ağır iş yükü içinde kendimizi ve birbirimizi gözeterek yol almaya çalışmak kolay olmasa da sonucun bizleri özgürleştirmeye, güçlendirmeye yaradığını görmek umudumuzu diriltiyor.

Politik, ekonomik, sosyal, ekolojik krizin bizleri boğduğu, kimi zaman dönüşüme dair umudumuzu yitirdiğimiz noktada umudu yeşertmeye çalışmak da duygusal emek (Benesch, 2020) isteyen bir başka güçlük elbette. Derslerde eleştirel bilincimizi yükseltmek için yaptığımız tartışmalar zaten sinik bir kaderciliğe teslim olma noktasında olan, "böyle gelmiş böyle gider hocam, biz ne yapabiliriz ki" diye düşünen öğrencilere "iradenin iyimserliğini" (Gramsci, 2000) nasıl aşılayabilir? Böyle zamanlarda kendime ve öğrencilerime Gezi direnişini, ODTÜ

Kavaklık direnişini anımsatıyorum. “Ben engelli öğrencilerim için çok da bir şey yapacağımı sanmam” diyen bir öğrencim, öğrencisinin disleksi tanısı konmasına yardımcı olmuştu, ondan söz ediyorum. Bir başkası öğrencisinin çıkaramadığı ses olmuş, onu süregiden cinsel tacizden korumayı başarmıştı. Onun hikâyesini anlatıyorum. Ders kitapları hazırlayan bir yayınevinde çalışan bir öğrencim kitaplardaki cinsiyetçi görselleri ve dili dönüştürmüştü. Onu örnek olarak gösteriyorum. Ayşenur’un bir köy okulunu kadınlar için erişilebilir kılmasının öyküsünü anlatıyorum (Tezgiden-Cakcak & Kılıç, 2021). Böylesi karşı anlatıları, umut öykülerini paylaştığımda ikna edebiliyorum öğrencilerimi dönüşümün zor ama mümkün olduğuna (Freire, 2015).

Topluluk temelli güçlükler söz konusu olduğunda içinde yaşadığımız sistemin, politik-ekonomik baskılarla, pandemiyle, akademik yükselme kriterleriyle bizi birbirimizden uzaklaştırdığı, kariyerizm telaşına düşürdüğü doğru. Karşı çıktığımız otoriterliği ve hiyerarşik ilişkileri farkında olmadan içselleştirdiğimiz, egolarımızı yarıstırıp demokratik olmayan davranış örüntülerini tekrarladığımız, diyalogu her daim başaramadığımız da. Kendimizi eleştirdiğimiz sistemin dışında konumlandırmadan, bu sistemin açmazlarından bizlerin de mustarip olduğumuzu bilerek ve hatalarımızdan öğrenerek düşüncemizle eylemimizi örtüştürmek her daim mümkün bence. En çok ve en iyi bilen biz olduğumuzu iddia etmeden, kimseyi ötekileştirmeden, bireysel çatışmalarımızın esiri olmadan, hatalarımıza sarılmadan amacımızın ne olduğunu hatırlamak ve birlikte mücadele etmek her zaman imkân dâhilinde.

Sonuç Yerine

Bu yazıda eleştirel pedagoji ile olan serüvenimi anlatarak hem gelişimime katkıda bulunan eğitimcilerin en azından bir kısmını anmak, hem de kolektif hikâyemizle birlikte gelişen eleştirel eğitimci kimliğim üzerine düşünmek istedim. Kincheloe (2011) eleştirel ontolojik bir bakışın, mevcut varoluşumuzun – ontolojik kendiliğimizin – ötesine geçmemizi sağlayacağını söyler. Ontolojik bakış sayesinde bizi biz yapan güçleri ayırt edebilir, dönüşmekte olduğumuz kişiye dair yeni bakış açıları ve kavrayışlar kazanabiliriz. Böylece insan olma uğraşımızda yeni, geniş, daha adil ve başkalarıyla bağlantılı bir arayışa girmiş oluruz. Yukarıdaki anlatının işaret ettiği üzere, eleştirel eğitimci olarak kimliğim eleştirel eğitimci topluluğu ile diyalog içinde gelişti. Bu diyalog beni güçlendirdi, sesimi bulmamı sağladı. Kişisel failliğim eleştirel eğitimcilerin varlığı ve dayanışması içinde ortaya çıktı. Kaybolduğumu hissettiğim zamanlarda onların desteği kendime gelmemi sağladı. Bu sayede pek çok öğretmen adayının içindeki eleştirel birikimin ortaya çıkmasına vesile oldum, onların bu topluluğa dâhil olmasına katkıda bulundum. Kimilerininse yaşama tutunmasına maalesef gücüm(üz) yetmedi, onları sevgiyle anıyorum.

Kincheloe'ya (2011) göre, problem tanımlayıcı eleştirel eğitim yapan bizler sadece öğrencileri ve okul sistemlerini değil kendimizi de eleştirel gözle analiz etmeliyiz. Gücün bizi nasıl şekillendirdiğini, kendimizi nasıl gördüğümüzü, kimliğimizi nasıl şekillendirdiğimizi anlamamız için eleştirel bir ontolojiye ihtiyaç vardır. Bu şekilde yeni bir kavrayış ve eylem seviyesine ulaşabiliriz. Yazar, böylesi bir derin düşünme sayesinde, eğitimcilerin kendi pratikleri ve düşünce sistemlerini sorgulayan politik failer haline geleceklerini ve öğretmen kimliklerini geliştireceklerini söyler. Eleştirel ontoloji daha iyi insan olmanın ve başkalarıyla birlikte var olmanın yeni yollarını arar, bireylerin karşılıklı gelişmelerinin sağlandığı, birlikte öğrenme ilişkilerinin geliştirildiği ortamlar yaratılmasına odaklanır. Bu sayede yaşamımızı ve pedagojimizi yeniden kavramsallaştırabileceğimizi öngörür. Kincheloe'nun (2011, s. 215) vurguladığı üzere "İnsanlar parçalara bölünmüş soyut bireyler değildir, ilişkilerden oluşurlar. Eleştirel ontoloji insanların etkileşim içinde gerçekleştirdikleri eylemler yoluyla toplumsal yapıları değiştirdiğini vurgular. Ancak bu sayede daha sevgi dolu, insani, adil ve alçakgönüllü toplumlar yaratılabilir."

Bu ontoloji eleştirel eğitimci olarak kimliğim üzerine düşünmeme, yaptıklarımı ve yapamadıklarımı bir kez daha değerlendirmeme yardım etti. İlk olarak Ankara Üniversitesi'nde yapılan ICCE kongresinde bildiri olarak sunduğum bu yazıya hazırlanırken kimi zaman kendimi yüceltiyormuşum hissine kapılsam da eleştirel eğitimci kimliğimi, praksisimi ve güçlüklerimi paylaşmak diğer eleştirel eğitimcilere de ilham verir ve diyalogumuzu büyütür diye umdum. Bildiri sonrası aldığım geri dönüşler, eğitimci olarak kendi yaptıklarımızı normalleştirmeyip, paylaşmamız gerektirdiğini düşündürdü bana. Birbirimizden öğrenecek çok şeyimiz var.

Eğitimci kimliğim bu topluluk içinde diyalog ile gelişmeye, dönüşmeye devam edecek. Umarım aramıza dünyayı değiştirmeye gayret eden pek çok başka insan da katılır ve birlikte yol almaya devam ederiz. Korkularımızı, hatalarımızı, zorluk ve çatışmalarımızı yok saymadan, kendimizi ve başkalarını kabul ederek, diyalog içinde dünyayı güzelleştirmeye devam etmek dileğiyle.

Kaynakça

- Alica, Z. & Tezgiden-Cakcak, Y. (2022). Grounding critical educators' lives on solidarity, community and friendship. In F. Mızıkacı & E. Ata (Eds.) *Critical Pedagogy and the Covid-19 Pandemic* (pp. 205-214). Bloomsbury.
- Benesch, S. (2020). Emotions and activism: English language teachers' emotion labor as responses to institutional power. *Critical Inquiry in Language Studies*, 17(1), 26-41.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed 30th anniversary edition*. New York: Continuum.
- Freire, P. (2015). *Pedagogy of indignation*. Routledge
- Giroux, H. (1988). *Teachers as intellectuals. Toward a critical pedagogy of learning*. Granby, Mass.: Bergin & Garvey.
- Giroux, H. & McLaren, P. (1986). Teacher education and the politics of engagement: The case for democratic schooling. *Harvard Edu. Rev.*, 56(3), 213-238.
- Gramsci, A. (2000). *Gramsci kitabı seçme yazılar 1916-1935*. D. Forgacs (Ed.). (İ. Yıldız, Çeviri). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California Press
- Kincheloe, J. (2011). Critical ontology. *Key works in critical pedagogy*. Sense Publishers
- Kubota, R. (2023). Linking research to transforming the real world: Critical language studies for the next 20 years. *Critical Inquiry in Language Studies*, 20(1), 4-19.
- Mızıkacı, F., & Ata, E. (Eds.). (2022). *Critical Pedagogy and the Covid-19 Pandemic: Keeping Communities Together in Times of Crisis*. Bloomsbury Publishing.
- Mızıkacı, F., Senese, G., Tezgiden Cakcak, Y. & Gorman, S. (Eds.) (2017). *A Language of Freedom and Teacher's Authority Case Comparisons from Turkey and the United States*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Pennycook, A. (1990). Critical pedagogy and second language education. *System* 18(3), 303-314.
- Tezgiden-Cakcak, Y. (2015). Preparing Teacher Candidates as Passive Technicians, Reflective Practitioners or Transformative Intellectuals? Dr. tezi, ODTÜ, Ankara.
- Tezgiden-Cakcak, Y. (2019). *Moving Beyond Technicism in English Language Teacher Education. A case study from Turkey*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Tezgiden-Cakcak, Y. & Kılıç, A (2021). Hegemonyaya Karşı "Karanfil Elden Ele". M. Uysal, A. Yıldız, E. Bağcı, N. Korkmaz [Ed.] *Fevziye Sayılan'a Armağan*. Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 401-415.
- Vittoria, P. (2017). *Paulo Freire: Diyalogun Pedagojisine Giden Yol*. [Narrating Paulo Freire - Towards a pedagogy of dialogue. Brighton: The Institute for Education Policy Studies.]. (Y. Tezgiden Cakcak & E. Cakcak, Çeviri) İstanbul: Kalkedon